

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут філології та історії
Кафедра історії, правознавства та методики навчання

СИЛАБУС навчальної дисципліни

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	цикл професійної підготовки, вибіркова дисципліна
Галузі знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.03. Середня освіта (Історія)
Обсяг дисципліни	4 кредити ECTS (120 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форми контролю	залік

Інформація про викладача

Викладач	Голуб Анжеліка Анатоліївна, асистент
Контактний телефон	+3806666064562
E-mail:	kolienko.a@gnpu.edu.ua
Профайл викладача	http://nnifi.gnpu.edu.ua/koliienko-anzhelika/
Консультації	Консультації в день проведення лекцій / практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі консультації через електронну пошту та в Google Classroom

Анотація курсу

Історична географія – це нормативний курс, який входить до вибіркових дисциплін циклу професійної та практичної (професійно-орієнтованої) підготовки. Його вивчення сприяє ознайомленню студентів із науково-методичною дисципліною, що займається локальними історичними дослідженнями, розробляє методику застосування їх результатів на практиці та в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти та загальної середньої освіти, організує залучення широких верств населення до активної участі в дослідженні, збереженні та популяризації місцевої історії; фахова підготовка майбутніх спеціалістів до організації та ведення історико-краєзнавчої роботи в навчальних закладах.

Мета вивчення курсу «Історична географія» полягає в ознайомленні студентів-другокурсників зі спеціальною галуззю історичної науки, що досліджує взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи в своїй діяльності впродовж усієї її історії.

Предметом вивчення дисципліни «Історична географія» є розкриття закономірностей та принципів впливу еволюції природи на розвиток територіальної організації суспільства та вплив історичного розвитку суспільства на стійкість природних геокомплексів.

Завдання курсу:

– **методичні:** формування умінь і навичок студентів працювати з навчальною та науковою літературою, з історичними картами; застосовувати їх у навчальному процесі, науковій та майбутній викладацькій роботі;

– **пізнавальні:** ознайомлення студентів зі складовими частинами та основними джерелами історичної географії, зі значенням географічного фактору в історії та ставленням до нього на різних етапах розвитку історичної науки;

– **практичні:** практична робота студентів із різними типами джерел історичної географії, що започатковує вивчення фізичної, економічної, політичної географії та географії населення різних держав і територій в минулому; поглиблене вивчення специфіки ландшафту, етнічного та демографічного просторів, розміщення природних ресурсів, річкових систем, торговельних маршрутів, виробничих центрів, регіонів, динаміки державних кордонів і інших географічних ознак в історичній ретроспективі.

Вихідні та основні навчальні компетенції.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати:**

- основні теоретичні положення історичної географії;
- джерела історико-географічних знань;
- географічні чинники історичного розвитку;
- процеси розвитку природи, населення, господарства та суспільно-політичного життя певних народів у різні періоди її історичного минулого;
- причинно-наслідкові зв'язки між різноманітними явищами та процесами, що відбувалися протягом історичного розвитку;
- головні закономірності формування та розвитку територіальної організації суспільства;
- історичний розвиток основних фізико-, економіко- та політико-географічних об'єктів;

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **уміти:**

- виявляти географічні передумови розвитку суспільства;
- аналізувати трансформації природних умов країни, вплив природних умов і ресурсів на формування та розвиток суспільства;
- охарактеризувати історичні умови розвитку населення країн світу;

- аналізувати розвиток економіки країн світу, їх територіальну організацію в минулі історичні епохи;
- охарактеризувати історичні етапи формування територій різних країн, трансформації кордонів держав і меж адміністративно-територіальних одиниць;
- працювати з географічними картами, атласами та іншими джерелами історико-географічної інформації.

Місце в структурно-логічній схемі підготовки фахівців. Вивчення дисципліни «Історична географія» студентами включає формування базових наукових знань щодо геопросторового розвитку країн світу, виникнення та трансформації територіальної організації суспільств країн протягом їх історичного минулого. Належить до циклу дисциплін професійної та практичної (професійно-орієнтованої) підготовки. Форма контролю – залік.

Міждисциплінарні зв'язки курсу «Історична географія» виявляються в інтеграції історичних, географічних, соціологічних і економічних знань для аналізу взаємодії людства з навколишнім середовищем у різні історичні епохи.

Формування компетентностей, результатів навчання

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати різноманітні завдання та практичні проблеми в процесі власної освітньої діяльності за спеціальністю та в галузі професійної практичної діяльності (навчальні предмети громадянської та історичної освітньої галузі), що передбачає комплексне й творче застосування теорій та методів галузі знань «Освіта/Педагогіка».

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК.06. Здатність до міжособистісної взаємодії, діяльності в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня; оволодіння основами наукових досліджень.

ЗК.09. Здатність до вільного володіння українською (державною) мовою, як усно так і письмово за професійним спрямуванням.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК.02. Здатність до застосування в професійній діяльності базових знань із курсу та організації й проведення історико-краєзнавчих досліджень для використання в практичній професійній діяльності.

ФК.14. Здатність до застосування та вдосконалення набутих знань, умінь і навичок на практиці; оволодіння теоретичними основами наукових досліджень і навчальним матеріалом нормативних дисциплін для виконання кваліфікаційних робіт і курсових проєктів, загальноосвітньої та фахової підготовки.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 08. Застосування категорійно-понятійного апарата нормативних дисциплін, передбачених даною ОПП і навчальним планом, у процесі проведення наукових досліджень і характеристики освітнього процесу.

ПРН 11. Оцінювати, класифікувати й інтерпретувати джерела, теоретичний матеріал, визнавати й сприймати різноманітність критичного аналізу та оцінок історичних джерел.

Особливості опанування освітнього компоненту під час дистанційної форми навчання

Опанування освітнього компоненту історичної географії під час дистанційного навчання має свої особливості, котрі можна виділити в кількох аспектах. По-перше, технологічні засоби, такі як платформи для Zoom, Google Classroom, Meet тощо, дозволяють забезпечити інтерактивність і доступ до освітніх матеріалів. Важливо обрати інструменти, котрі підтримують візуалізацію картографічних даних і історичних карт. По-друге, необхідно адаптувати традиційні навчальні матеріали до формату онлайн-освіти, що може включати створення відеолекцій, інтерактивних презентацій, електронних підручників і використання віртуальних екскурсій. Третій аспект стосується

методів навчання. Дистанційне навчання вимагає застосування нових методів викладання, таких як проектна діяльність, групові роботи в віртуальному середовищі, обговорення в чатах і форумах, що сприяє активному залученню студентів у освітній процес. Четвертий аспект – це самостійна робота студентів. Вони повинні більше часу приділяти самостійній роботі з джерелами, історичними картами та літературою, тому важливо надавати чіткі інструкції та рекомендації щодо виконання завдань. П'ятий аспект стосується оцінювання знань і навичок студентів в умовах дистанційного навчання. Воно може бути складнішим, тому необхідно розробити нові критерії оцінювання, котрі врахують специфіку онлайн-формату, наприклад, використання тестів, презентацій та інших форм контролю.

Дистанційне навчання вимагає гнучкості та креативності як від викладачів, так і від студентів, а також адаптації традиційних методів до нових умов навчання.

Технічне й програмне забезпечення /обладнання: вивчення курсу передбачає використання сучасних прикладних програм і застосунків: Windows 7-11, Google Chrome, MS Office 2010-2018; OpenOffice.org (11); Google classroom, Google meet, Zoom; доступ до інституційного репозитарію бібліотеки університету.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: Сіверщина, Чернігівщина, Сумщина, історична географія, регіон, край, біографістика, просопографія, ландшафт, картографія, антропогенний вплив, геополітика, динаміка населення.

Структура залікових кредитів курсу

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	Аудиторні заняття		Самостійна робота студентів (СРС)
	лекції	практичні	
Змістовий модуль І. Історична географія як частина історичної науки			
Тема 1. Вступ до курсу «Історична географія». Історична географія як невід’ємна частина історичної науки. Практичне заняття 1. Історична географія як наукова дисципліна. Картографія.	2/2	2/2	6/11
Тема 2. Місце ономастики в історичній географії. Практичне заняття 2. Історична географія та геополітика.	2	4	8/11
Тема 3. Історичні карти. Практичне заняття 3. Значення ономастики та її розділів для історичної географії.	2	2/2	8/11
Тема 4. Історична географія міст. Практичне заняття 4. Історична географія як невід’ємна частина вивчення географії міст.	2	4/2	8/11

Практичне заняття 5. Історична географія України скіфо-сарматського періоду.	0	2	8/11
Змістовий модуль II. Історична географія країн світу та України в різні періоди розвитку			
Тема 5. Історична географія України княжого періоду (IX–XIV ст.). Практичне заняття 6. Географія України від античності до початку IX ст.	2	2	8/11
Тема 6. Козацька доба в історичній географії України (XVI–XVIII ст.). Практичне заняття 7. Стародавні міри довжини та площі, їх історична еволюція.	2	2	8/11
Тема 7. Історична географія України XX–XXI ст. Практичне заняття 8. Великі географічні відкриття.	2/2	4	8/11
Тема 8. Становлення та розвиток вітчизняних історико-географічних студій. Практичне заняття 9. Історична географія населення.	2	2	8/11
Практичне заняття 10. Історична географія: релігійний аспект.		2	8/11
Разом за семестр	16/4	26/6	78/110

Зміст лекційного курсу

Номер теми	Перелік тем лекцій, їх анотації*	Кількість годин	
		денна	Заочна
Змістовий модуль I. Історична географія як частина історичної науки			
1.	Лекція 1. Вступ до курсу «Історична географія». Історична географія як невід’ємна частина історичної науки 1. Предмет і завдання історичної науки. 2. Складові частини історичної географії. 3. Зв'язок історичної географії з іншими науками. 4. Джерела та історико-географічні дослідження.	2	2
2.	Лекція 2. Місце ономастики в історичній географії 1. Ономастика. Ономастичні студії в Україні. 2. Топоніміка: предмет дослідження, види топонімів. 3. Зміна історичних назв країн, столиць, адміністративних центрів, міст, сіл.	2	
3.	Лекція 3. Історичні карти 1. Карта як давній артефакт і історичне джерело. 2. Карти та атласи: умовні позначення (легенди). 3. Картографія – наука про географічні карти. 4. Політична карта сучасного світу.	2	
4.	Лекція 4. Історична географія міст 1. Різниця між містом, селищем і селом у Україні.	2	

	2.Типологія міських поселень (функціональна, історична, за статусом тощо). 3.Урбанізаційні процеси в Україні та світі.		
Змістовий модуль II. Історична географія країн світу та України в різні періоди розвитку			
5.	Лекція 5. Історична географія України княжого періоду (IX–XIV ст.) 1.Формування територій Волинської та Галицької земель у X–XII ст. 2.Степові племена в IX–XIII ст. 3.Удільні князівства на українських землях у XIV–XV ст.	2	
6.	Лекція 6. Козацька доба в історичній географії України (XVI–XVIII ст.) 1.Польський адміністративно-територіальний устрій на українських землях у XV–XVIII ст. 2.Землі Закарпаття, Буковини та Південної України в XIV–XVI ст. 3.Запорозьке козацтво. Українська козацька держава.	2	
7.	Лекція 7. Історична географія України XX–XXI ст. 1.Географічне положення та кордони України. 2.Історико-географічні області та етнографічні райони. 3.Адміністративно-територіальний устрій України в XX–XXI ст.	2	2
8.	Лекція 8. Становлення та розвиток вітчизняних історико-географічних студій 1.Історико-географічний збірник ВУАН. 2.Сектор історичної географії Інституту історії АН УРСР. 3.Відомі українські історико-географічні збірники.	2	
Разом за семестр		16	4

Зміст лабораторних, практичних занять

Номер теми	Перелік тем і питань самостійної роботи, їх анотація	Кількість годин	
		Денна	Заочна
Змістовий модуль I. Історична географія як частина історичної науки			
1.	Практичне заняття 1.Історична географія як наукова дисципліна. Картографія 1.Історична географія як наукова дисципліна: предмет, об'єкт, завдання. 2.Характеристика сучасних історичних карт і атласів, їх умовні позначення (легенди). 3.Детальний аналіз політичної карти сучасного світу. 4.Етапи розвитку картографування на теренах України.	2	2
2.	Практичне заняття 2. Історична географія та геополітика 1.Теорія природних рубежів. 2.Географічний детермінізм. 3.Історичні регіони. 4.Територіальні суперечки світу.	4	

3.	Практичне заняття 3. Значення ономастики та її розділів для історичної географії 1.Значення топоніміки для дослідження минулого. 2.Гідроніміка та її внесок у вивчення історії. 3.Ороніміка та її значення для вивчення історії. 4.Етніміка та рішення історичних завдань.	2	2
4.	Практичне заняття 4. Історична географія як невід’ємна частина вивчення географії міст 1.Законодавче визначення міст у Україні та світі. 2.Мінімальна кількість населення для отримання статусу міста, селища, села. 3.Типологія міських поселень. 4.Урбанізаційні процеси в Україні в XX–XXI ст.	4	2
5.	Практичне заняття 5. Історична географія України скіфо-сарматського періоду 1.Розселення племен у передскіфський період. 2.Велика Скіфія. 3.Сарматія. 4.Наукові реконструкції карти «Геродотової Скіфії».	2	
<i>Змістовий модуль II. Історична географія країн світу в різні періоди розвитку</i>			
6	Практичне заняття 6. Географія України від античності до початку IX ст. 1.Античні міста-держави Північного Причорномор’я. 2.Історична географія України часів Великого переселення народів. 3. Етнополітична карта Південно-Східної Європи в VI – на початку IX ст.	2	
7.	Практичне заняття 7. Стародавні міри довжини та площі, їх історична еволюція 1.Історичні системи мір довжини та площі Давнього Сходу (Єгипет, Вавилон, Ізраїль, Персія). 2.Міри античної доби (Давні Греція та Рим). 3.Російська та чеська системи обчислення. 4.Англійські одиниці виміру. 5.Китайська система виміру. 6.Метрична конвенція.	4	
8.	Практичне заняття 8. Великі географічні відкриття 1.Передумови Великих географічних відкриттів. 2.«Відкриття» Америки європейцями (подорожі Х. Колумба). 3.Навколосвітні подорожі XVI–XVIII ст. 4.Відкриття Австралії, Океанії та Антарктиди. 5.Економічні та соціокультурні наслідки Великих географічних відкриттів.	2	
9	Практичне заняття 9. Історична географія населення 1.Етнічний склад населення українських земель XVII–XX ст. 2.Історія формування головних рис міського середовища та сільських населених пунктів. 3.Переписи населення.	2	
10.	Практичне заняття 10. Історична географія: релігійний аспект	2	

	1.Історична географія світових (християнство, буддизм, іслам) і великих національних (даосизм, індуїзм, іудаїзм, конфуціанство, синтоїзм) релігій. 2.Поширення вірувань і культів. 3.Статус релігії.		
Разом за семестр		26	6

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Номер теми	Зміст самостійної роботи	Кількість годин	
<i>Змістовий модуль I. Історична географія як частина історичної науки</i>			
Тема 1.	<p>Історична географія як наукова дисципліна. Картографія</p> <p>1. Скласти план-конспект лекції.</p> <p>2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним.</p> <p>3. Розробити тестові завдання із визначеної теми заняття.</p> <p>4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <p>5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату.</p> <p>6. Практична робота з історичними та контурними картами:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Покажіть найбільше територіальне розширення Єгипту та динаміку кордонів у різні періоди існування держави, кордон між Єгиптом і Хетським царством після битви під Кадешем. b) Відобразіть столиці Єгипетської держави доби Давнього, Середнього, Нового царств. c) Позначте кордони Аккадського царства, надпишіть назви столиць Аркадського царства та царства Шумеру й Аккаду. d) Надпишіть назви міст, що боролися за панування в Дворіччі до об'єднання при Хаммурапі. e) Позначте кордони давньовавилонського царства Хаммурапі. f) Зафарбуйте територію, де виникла Ассирія та позначте її територію в VII ст. до н.е. g) Відобразіть кордони Нововавилонського (Халдейського) царства та позначте його столицю. h) Нанесіть кордони Ізраїльсько-Іудейського царства в XI-X ст. до н.е. 	6	11

	i) Позначте держави, які утворилися після розпаду Ізраїльсько-Іудейського царства.		
Тема 2.	<p>Історична географія та геополітика</p> <p>1. Скласти план-конспект лекції.</p> <p>2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним.</p> <p>3. Розробити тестові завдання з визначеної теми заняття.</p> <p>4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <p>5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату.</p> <p>6. Практична робота з історичними та контурними картами:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Зафарбуйте територію Стародавньої Фінікії, позначте фінікійські міста-метрополії, береги колонізовані фінікійцями, колонії фінікійців. b) Зафарбуйте територію, на якій виникла Перська держава та вкажіть напрямки завойовницьких походів перських царів. c) Позначте територію Перського царства наприкінці VI ст. до н.е. та відобразіть динаміку територіального зростання Перської держави. d) Нанесіть межі поширення стародавньої цивілізації долини Інду. e) Обведіть територію найвизначнішої держави в долині Гангу. f) Заштрихуйте державу Маур'їв. g) Позначте державу Шан-Інь і територію китайської держави Чжоу. h) Надпишіть назви семи китайських царств, що існували до утворення першої централізованої Китайської держави. i) Позначте кордони держави Цінь Шіхуанді та напрямки його завойовницьких походів. j) Накресліть «Великий шовковий шлях» і Великий Китайський мур. 	8	11
Тема 3.	<p>Значення ономастики та її розділів для історичної географії</p> <p>1. Скласти план-конспект лекції.</p> <p>2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним.</p> <p>3. Розробити тестові завдання з визначеної теми заняття.</p>	8	11

	<p>4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <p>5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату.</p> <p>6. Практична робота з історичними та контурними картами:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Позначте території, завойовані імператорами династії Хань. b) Підпишіть назви областей Стародавньої Греції. c) Вкажіть напрямки розселення грецьких племен. d) Надпишіть назви основних центрів крито-мікенської цивілізації. e) Вкажіть напрями грецької колонізації, надпишіть назви основних міст-метрополій та назви грецьких колоній. f) Зафарбуйте територію Македонського царства в 336 р. до н.е. та надпишіть назви столиць Македонії та Персії. g) Вкажіть напрямки східного походу А. Македонського, надпишіть назви міст, які він заснував. h) Позначте кордони імперії А. Македонського. i) Зафарбуйте різними кольорами елліністичні держави, утворені спадкоємцями А. Македонського. j) Позначте держави, залежні від Селевкідів. 		
<p>Тема 4.</p>	<p>Історична географія як невід'ємна частина вивчення географії міст</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Скласти план-конспект лекції. 2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним. 3. Розробити тестові завдання з визначеної теми заняття. 4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно: <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <ol style="list-style-type: none"> 5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату. 6. Практична робота з історичними та контурними картами: <ol style="list-style-type: none"> a) Позначте територію Римської республіки в 33 р. до н.е. b) Зафарбуйте території, які завоював Октавіан Август. c) Відмітьте території, завойовані Римською імперією в 14-98 рр. н.е. 	8	11

	<p>d) Зафарбуйте території, завойовані в 98–180 рр. н.е.</p> <p>e) Позначте кордони Римської імперії на початку II ст. н.е.</p> <p>f) Покажіть на карті межу поділу та надпишіть назви столиць Західної та Східної Римських імперій.</p> <p>g) Позначте варварські королівства, що виникли на території Західної Римської імперії.</p> <p>h) Зафарбуйте територію Франкського королівства за правління перших Каролінгів.</p> <p>i) Нанесіть кордони імперії Карла Великого на 814 р.</p> <p>j) Позначте території, залежні від Франкської імперії.</p>		
<i>Змістовий модуль II. Історична географія країн світу та України в різні періоди розвитку</i>			
Тема 5-6.	<p>Історична географія України скіфо-сарматського періоду Географія України від античності до IX ст.</p> <p>1. Скласти план-конспект лекції.</p> <p>2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним.</p> <p>3. Розробити тестові завдання з визначеної теми заняття.</p> <p>4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <p>5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату.</p>	16	22
Тема 7-8.	<p>Стародавні міри довжини та площі, їх історична еволюція. Великі географічні відкриття</p> <p>1. Скласти план-конспект лекції</p> <p>2. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним.</p> <p>3. Розробити тестові завдання із визначеної теми заняття.</p> <p>4. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; - діагностувати процес антропогенізації природного середовища; - визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. <p>5. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату.</p> <p>6. Практична робота з історичними та контурними картами:</p>	16	22

	<p>a) Накресліть лінію поділу між Іспанією та Португалією за угодою в Тордесільясі.</p> <p>b) Підпишіть назви міст, які були центрами Реформації.</p> <p>c) Зафарбуйте різними кольорами території, на яких затвердились протестантські церкви: а) лютеранська;</p> <p>d) б) кальвіністська; в) англіканська.</p> <p>e) Позначте головні центри Контрреформації.</p> <p>f) Зафарбуйте території, повернуті в католицизм на 1648 р.</p> <p>g) Позначте кордони 13 перших англійських колоній в Північній Америці.</p> <p>h) Підпишіть назву міста, в якому було прийнято Декларацію незалежності.</p> <p>i) Обведіть межу, на захід від якої, за указом англійського короля, колоністам заборонялося займати землі.</p> <p>j) Позначте міста найважливіших битв англійських військ із повстанцями.</p> <p>к) Обведіть кордони США за Версальським договором 1783 р.</p>		
<p>Тема 9-10.</p>	<p>Історична географія населення. Історична географія: релігійний аспект</p> <ol style="list-style-type: none"> Скласти план-конспект лекції. Підібрати документальний, ілюстративний та картографічний матеріал до теми заняття, сформулювати завдання для роботи з ним. Розробити тестові завдання із визначеної теми заняття. Підготовка до письмової роботи за темою «Взаємодія природи та суспільства як головний напрям історико-географічних досліджень». У процесі підготовки необхідно: <ul style="list-style-type: none"> з'ясувати роль природного середовища в розвитку суспільства; діагностувати процес антропогенізації природного середовища; визначити тенденції та закономірності формування, взаємодії природно-територіальних і суспільно-територіальних систем та їхніх компонентів. Засвоєння понятійно-термінологічного апарату. Практична робота з історичними та контурними картами: <ol style="list-style-type: none"> Позначте кордони Франції в 1794 р. Зафарбуйте території, приєднані до Франції в 1804-1812 рр., і території залежних від неї держав, території, в яких правили родичі Бонапарта. Вкажіть місця битв біля мису Трафальгар, під Аустерліцом, Єною, Ваграмом, Бородіно, Лейпцигом. Обведіть позначки тих битв, які завершилися перемогою Наполеона I Бонапарта. Позначте місце підписання миру та союзного договору між Францією й Росією, за яким остання приєднувалася до континентальної блокади. 	16	22

	<p>e) Заштрихуйте райони, охоплені національно-визвольною боротьбою проти французьких загарбників.</p> <p>f) Підпишіть острів, який дістав у володіння Наполеон після зречення престолу 6 квітня 1814 р.</p> <p>g) Вкажіть напрямок просування Наполеона I Бонапарта під час «Ста днів». Підпишіть місце битви, в якій держави антифранцузької коаліції завдали поразки Наполеонові.</p> <p>h) Позначте назви італійських держав, що існували до об'єднання країни.</p> <p>i) Позначте райони Італії, охоплені повстаннями з вимогами об'єднання країни.</p> <p>j) Позначте кодони Італійського королівства, утвореного в 1861 р. та кодони 1870 р.</p>		
	Разом	78	110

Перелік питань для поточного контролю знань

1. Місце історичної географії в системі спеціальних історичних наук.
2. Об'єкт, предмет, мета та завдання курсу «Історична географія».
3. Концепції географічного положення.
4. Карта як давній артефакт і історичне джерело.
5. Характеристика сучасних історичних карт і атласів, умовні позначення (легенда).
6. Історія картографування території України.
7. Політична карта сучасного світу.
8. Кордони та столиці на сучасних картах.
9. Ономастика, визначення та характерні риси.
10. Ономастичні студії в Україні.
11. Топоніміка (класи, закономірності, типи топонімів).
12. Етимологія назв країн і міст.
13. Зміна історичних назв країн, столиць, адміністративних центрів, міст.
14. Районування території України з наукової літератури.
15. Історико-етнографічні області України.
16. Історико-географічні краї України.
17. Законодавче визначення міста в Україні та світі.
18. Різниця між містом і селом.
19. Типологія міських поселень (функціональна, історична, за статусом тощо).
20. Столичні міста світу.
21. Історична еволюція міст України.
22. Урбанізаційні процеси в Україні і світі.
23. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Литовського.
24. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Московської централізованої держави.
25. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Молдавського князівства.
26. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Угорщини
27. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Кримського ханства та Османської імперії.
28. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої.
29. Адміністративно-територіальний устрій Запорізької Січі.
30. Адміністративно-територіальний устрій Війська Запорозького.

31. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
32. Українські державні утворення революційної доби 1917–1921 рр.
33. Адміністративно-територіальний устрій радянської України.
34. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі міжвоєнний час.
35. Адміністративно-територіальний устрій сучасної України.
36. Історичні системи мір довжини та площі Давнього Сходу (Єгипет, Вавилон, Ізраїль, Персія).
37. Міри античної доби (Давня Греція та Рим).
38. Російська та чеська системи виміру.
39. Англійські міри.
40. В'єтнамські та Китайські одиниці виміру.
41. Французька система.
42. Метрична конвенція.
43. Передумови великих географічних відкриттів.
44. Географічні горизонти знань мандрівників і мореплавців давнього часу та середньовіччя (єгиптяни, фінікійці, греки, китайці, араби, вікінги, португальці).
45. «Відкриття» Америки європейцями (подорож Х. Колумба).
46. Діяльність конкістадорів.
47. Навколосвітні подорожі XVI–XVIII ст.
48. Освоєння Північної Америки та Арктики.
49. Відкриття Австралії, Океанії та Антарктиди.
50. Підкорення Сибіру.
51. Економічні та соціокультурні наслідки Великих географічних відкриттів.
52. Етнічний склад населення українських земель XVII–XX ст.
53. Історичні витоки сучасної етногеографії світу.
54. Міграції населення (трудові, політичні, біженці).
55. Історія формування головних рис міського середовища (геоурбаністика) та сільських населених пунктів.
56. Переписи населення.
57. Історична географія світових (християнство, буддизм, іслам) і великих національних (даосизм, індуїзм, іудаїзм, конфуціанство, синтоїзм) релігій.
58. Поширення вірувань та культур. Статус релігії.
59. Економічна спеціалізація країн.
60. Торгові шляхи. Міжнародні економічні об'єднання.

Перелік питань для підсумкового контролю знань

МОДУЛЬ 1. Історична географія як частина історичної науки

1. Які міждисциплінарні зв'язки має історична географія?
2. Сформулюйте об'єкт і предмет історичної географії. Чим відрізняється історична географія від історії та географії?
3. Що та з якою метою досліджує історична фізична географія?
4. Що та з якою метою досліджує історична географія господарства?
5. Що та з якою метою досліджує історична політична географія?
6. Що та з якою метою досліджує історична географія населення?
7. Що та з якою метою досліджує історична географія культури?
8. Як використовуються в історико-географічних дослідженнях археологічні джерела?
9. Як використовуються в історико-географічних дослідженнях писемні джерела?
10. Як використовуються в історико-географічних дослідженнях етнографічні джерела?
11. Сформулюйте об'єкт, предмет і завдання історичної ономастики.

12. Які види онімів ви знаєте? У чому полягає відмінність підходів істориків і філологів до вивчення онімів?
 13. Що таке формант? Приведіть приклади використання формантів у історико-географічних дослідженнях.
 14. Сформулюйте об'єкт, предмет і завдання етноніміки. Обґрунтуйте важливість дослідження етнонімів істориками.
 15. Сформулюйте об'єкт, предмет і завдання топоніміки. Що в топоніміці називають субстратом?
 16. Як використовуються топоніми в історико-географічних дослідженнях?
 17. Що вивчає мікротопоніміка? Обґрунтуйте важливість дослідження мікротопонімів істориками.
 18. Що викликало появу карт? Які є різновиди та специфіка давніх карт? Що таке «картографічна проекція»?
 19. Які вам відомі видатні географи та картографи минулого, їх заслуги в розвитку картографії?
 20. Хто здійснив перший огляд історії картографії? Охарактеризуйте напрямки та здобутки розвитку історії картографії зарубіжними дослідниками.
 21. Охарактеризуйте розвиток історії картографії радянськими та сучасними вітчизняними дослідниками.
 22. Що є спільного та відмінного між географічною та історичною картою?
 23. Як співвідносяться поняття «давня карта» та «історична карта»?
 24. Які існують різновиди умовних позначок для відображення на історичній карті об'єктів, явищ, процесів, для передачі кількісних та якісних характеристик?
 25. З якою метою та як використовуються істориками картографічні матеріали?
 26. З якою метою та як використовується картографічний метод у історико-географічних дослідженнях?
 27. Які можна виділити етапи розвитку історичної географії?
- МОДУЛЬ 2. Історична географія країн світу та України в різні періоди розвитку**
1. Як розвивалася історична географія в Україні?
 2. Коли історична географія сформувалася як спеціальна історична дисципліна? Чим її предмет і завдання відрізнялися від сучасного визначення?
 3. Дайте визначення термінів «окультурений комплекс» і «антропогенний фактор», наведіть приклади.
 4. Що означає термін «географічне положення»? Поясніть мікро- і макрофактори вигоди (невигоди) географічного положення.
 5. Що означає поняття «географічне середовище»? Хто був автором терміну?
 6. Що таке географічний детермінізм?
 7. Що таке геополітика?
 8. Як розвивалася геополітична думка України?
 9. Які існують теорії расизму?
 10. Яке місце в геополітиці займає теорія природних кордонів?
 11. Як співвідносяться історична географія та геополітика?
 12. Що таке «географічний фактор»? Наведіть приклади його ролі в історії.
 13. Як визначали роль географічного фактора в історії прихильники геодетерміністичних теорій?
 14. Як співвідносяться геодетерміністичні та енвіронментальні теорії?
 15. Які вам відомі енвіронментальні теорії?
 16. Яка роль природно-географічного фактора в історії в еколого-географічних теоріях?
 17. Якій вплив справила некласична екологія на праці радянських істориків?
- Охарактеризуйте еколого-географічний підхід Л.М. Гумільова до зв'язку ландшафту й етносу.

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації в викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 60 балів.

Політика щодо дедлайнів і перескладання.

Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж двох тижнів після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальний графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності.

Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка».

Політика щодо викладання.

Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни

Оцінка ECTS	Середньо-зважений бал, що формує інтервальну шкалу	Сума балів за 100 бальною шкалою	Національна оцінка	Критерії	
A	4,51-5,00	90-100	5	Зараховано <i>Відмінно</i> – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями.	Студент демонструє повні й міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях. Уміє реалізувати теоретичні положення дисципліни в практичних розрахунках, аналізувати та співставляти дані об'єктів діяльності фахівця на основі набутих із даної та суміжних дисциплін знань і умінь. Знає сучасні технології та методи
	5,00	100			
	4,95	99			
	4,90	98			
	4,85	97			
	4,80	96			
	4,75	95			
	4,70	94			
	4,65	93			
	4,60	92			
	4,55	91			
	4,51	90			

					<p>розрахунків із даної дисципліни. За час навчання при проведенні практичних занять, при виконанні індивідуальних / контрольних завдань проявив вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включатись у дискусії, може відстоювати власну позицію в питаннях і рішеннях, що розглядаються. Зменшення 100-балової оцінки може бути пов'язане з недостатнім розкриттям питань, що стосується дисципліни, яка вивчається, але виходить за рамки об'єму матеріалу, передбаченого силабусом навчальної дисципліни, або студент проявляє невпевненість у тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.</p>
В	4,01-4,50	82-89	4	<i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження.	<p>Студент демонструє гарні знання, добре володіє матеріалом, що відповідає програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але допускає окремі неточності. Уміє самостійно виправляти допущені помилки, кількість яких є незначною.. За час навчання при проведенні практичних занять, при виконанні індивідуальних / контрольних завдань і поясненні прийнятих рішень, дає вичерпні пояснення</p>
	4,50	89			
	4,43	88			
	4,36	87			
	4,29	86			
	4,22	85			
	4,15	84			
	4,08	83			
	4,01	82			

C	3,50-4,00	74-81	4	<i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом і готовності до оперування набутими вміннями й навичками. матеріалом і готовності до оперування набутими вміннями й навичками.	Студент у загальному добре володіє матеріалом, знає основні положення матеріалу, що відповідає програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати при вирішенні типових практичних завдань, але допускає окремі неточності. Уміє пояснити основні положення виконаних завдань Помилки в відповідях не є системними. Знає характеристики основних положень, що мають визначальне значення при проведенні практичних занять, при виконанні індивідуальних / контрольних завдань і поясненні прийнятих рішень, в межах дисципліни, що вивчається.
	4,00	81			
	3,90	80			
	3,84	79			
	3,76	78			
	3,67	77			
	3,59	76			
	3,51	75			
3,50	74				
D	2,83-3,43	64-73	3	<i>Задовільно</i> – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками.	Студент засвоїв основний теоретичний матеріал, передбачений програмою дисципліни, та розуміє постанову стандартних практичних завдань, має пропозиції щодо напрямку їх вирішень. Розуміє основні положення, що є визначальними в курсі, може вирішувати подібні завдання тим, що розглядались із викладачем, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача
	3,43	73			
	3,36	72			
	3,29	71			
	3,22	70			
	3,15	69			
	3,07	68			
	3,01	67			
	3,00	66			
	2,92	65			
2,83	64				
E	2,51-2,75	60-63	3	<i>Задовільно</i> – рівень володіння теоретичним матеріалом,	Студент має певні знання, передбачені в програмі дисципліни, володіє основними положеннями, що
	2,75	63			
	2,67	62			
	2,59	61			

	2,51	60		практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього.	вивчаються на рівні, який визначається як мінімально допустимий. 3 використанням основних теоретичних положень, студент із труднощами пояснює правила вирішення практичних завдань дисципліни. Виконання практичних (індивідуальних, контрольних) завдань значно формалізовано: є відповідність алгоритму, але відсутнє глибоке розуміння роботи та взаємозв'язків із іншими дисциплінами.
FX	2,00-2,5	35-59	2	Не зараховано <i>Незадовільно</i> – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять із дисципліни.	Студент може відтворити окремі фрагменти з курсу. Незважаючи на те, що програму навчальної дисципліни студент виконав, працював він пасивно, його відповіді під час практичних робіт в більшості є невірними, необґрунтованими. Цілісність розуміння матеріалу з дисципліни в студента відсутні.
F	0,00-1,99	1-34	2	<i>Незадовільно</i> – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни.	Студент повністю не виконав вимог програми навчальної дисципліни. Його знання на підсумкових етапах навчання є фрагментарними.

Політика курсу

Академічна доброчесність.

Викладання та засвоєння ОК передбачає:

- сталу волю до сумлінної інтелектуальної праці, орієнтованої на пошук істини та суспільне благо;
- суворе дотримання принципів інтелектуальної власності;

- підпорядкування своїх дій виключно вимогам та логіці неупередженого наукового дослідження, а не особистим інтересам чи соціальній кон'юнктурі;
- здатність брати на себе відповідальність за процес та результати дослідження, не фальшивувати та не симулювати їх;
- суворо дотримуватися прав інтелектуальної власності та наукового пріоритету;
- не припускати плагіату: усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату та допускаються до захисту з коректними текстовими запозиченнями, які не повинні перевищувати 20-25%.
- сприяти утвердженню в науковому співтоваристві норм інтелектуальної відповідальності, чесності, сумління, високих теоретичних стандартів.

Також очікується, що роботи здобувачів вищої освіти будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату.

До всіх здобувачів освіти освітньої компоненти гарантується неупереджене ставлення та справедливе оцінювання результатів роботи. Високо цінується дотримання принципів академічної доброчесності. Навіть окремий випадок порушення академічної доброчесності є серйозним проступком, який може призвести до несправедливого перерозподілу оцінок і загального рейтингу студентів. Здобувачі, які проявили академічну нечесність під час виконання завдань (тестів) та контрольних заходів, притягуються до академічної відповідальності – нульової оцінки для цього завдання з відповідним зниженням підсумкового балу.

За порушення академічної доброчесності в процесі вивчення курсу здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (тестування, контрольна робота);
- повторне проходження курсу.

Відвідування занять.

Відвідування лекційних занять є важливою складовою навчання та добровільним вибором здобувача вищої освіти. Лекційні та практичні заняття проводяться згідно з розкладом і рекомендованим є їх повне відвідування усіма здобувачами, не враховуючи об'єктивні причини відсутності, про які завчасно має попереджуватися викладач. Результати виконання завдань до практичних занять чи опрацювання питань лекційного курсу (за умов самостійного вивчення) мають бути представлені викладачу на перевірку відповідно до розкладу занять особисто під час їх проведення чи в режимі online, але не пізніше ніж до наступного практичного чи лекційного заняття. Також здобувачі вищої освіти в обов'язковому порядку мають дотримуватися всі строків визначених для виконання всіх видів робіт, які передбачено курсом.

Матеріали самостійно опрацьованих лекцій (тезисний конспект) і практичних робіт мають бути надіслані в Google Classroom курсу чи на e-mail, Viber викладача.

РЕКОМЕНДОВА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Дністрянський М.С. Політична географія України: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 144 с.
2. Котляр Ю.В. Історична географія: навчальний посібник. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 216 с.

3. Мельник В.М. Основи картографії: навчальний посібник. Луцьк: Східноєвроп.нац. університет ім. Лесі України, 2012. 212 с.

Допоміжна

1. Бойко В.М. Географія: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Ірпінь: Перун, 2021. 288 с.
2. Борисенко М. Житло та міський спосіб життя городян України в другій половині ХХ ст. *Українознавство*, 2012. С. 151–155.
3. Гільберг Т.Г. Географія: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2017. 288 с.
4. Демків І. Старовинні та сучасні міри довжини, ваги, площі. *Математика. Шкільний світ*. 2013. С. 26–31.
5. Довгань Г.Д. Географія: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту. Харків: Ранок, 2018. 240 с.
6. Довгань Г.Д. Географія: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2021. 272 с.
7. Іваннікова Л. Обрядовість і фольклор Південно-Східної Волині у дослідженнях кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Народна творчість та етнологія*. 2012. С. 47–50.
8. Іванович Л. Історико-географічні та історико-етнографічні межі дослідження народного вбрання українців Поділля. *Народна творчість та етнологія*. Вип. 5. 2013. С. 88–100.
9. Кобернік С.Г. Географія: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛДТ, 2021. 295 с.
10. Кулаковський П. Ланові козацькі хоругви на Чернігово-Сіверщині у ХVІІ столітті. *Сіверянський літопис*. Випуск 3. 2012. С. 3–11.
11. Осталецька О. Формування тематичної бази даних стародрукованих картографічних видань ХVІ–ХVІІІ ст. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 4. С. 32–34.
12. Паламарчук Л.Б. Географія: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти: профільний рівень. Київ: Генеза 2010. 300 с.
13. Поріцька О. Культурні взаємовпливи в традиційному родинному побуті поліетнічного середовища Закарпаття. *Народна творчість та етнологія*. 2013. С. 61–68.
14. Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2010. 296 с.
15. Чекало Л. Виклики міграції: досвід Європи. *Зовнішні справи*. 2012. С. 44–48.
16. Шалак О. Український фольклор Поділля на сторінках польських періодичних видань ХІХ століття. *Народна творчість та етнологія*. 2012. С. 25–32.

17. Balée William. The Research Program of Historical Ecology. In *Annual Review of Anthropology*, № 35 (1). 2010, pp. 75–98.
18. Powell, Richard, and Robert Wilson. What Futures for the Pillar of Geography? *Historical Geography*, № 43. 2015.